

ВІДГУК

доктора мистецтвознавства, професора, завідуючої кафедри інтерпретології та аналізу музики Харківського національного університету мистецтв імені

І.П.Котляревського

ШАПОВАЛОВОЇ ЛЮДМИЛИ ВОЛОДИМИРІВНИ,

кандидата мистецтвознавства, доцента кафедри камерного ансамблю Харківського національного університету мистецтв імені І.П.Котляревського

КУПРІЯНЕНКО ЕММИ БОРИСІВНИ

на творчий мистецький проєкт та наукове обґрунтування творчого мистецького проєкту

Удовиченко Миколи Миколайовича

«КОНЦЕРТНІ АМПЛУА АЛЬТА В ТВОРЧОСТІ КОМПОЗИТОРІВ XVIII–XXI СТОЛІТЬ»,

поданого на здобуття ступеня доктора мистецтва (спеціальність 025 Музичне мистецтво; галузь 02 Культура і мистецтво)

Актуальність теми творчого мистецького проєкту. Рецензований творчий мистецький проєкт Миколи Миколайовича Удовиченка та його наукове обґрунтування є презентацією авторського погляду на альтове виконавство, що підкріплено багаторічною педагогічною діяльністю. Тема концертних ампула альта є затребуваною серед музикантів професіоналів межі II-III тисячоліть в Україні. Оскільки шляхи формування альтового репертуару відбувалися паралельно процесу становлення альта як сольного інструменту, то ця обставина призвела до загальносуспільного і наукового усвідомлення *специфіки його образного світу* під кутом зору історично-усталених концертних ампула. Свідомством справедливості цього твердження слугує факт появи в стінах ХНУМ імені І.П.Котляревського низки потужних за концептуальним змістом магістерських (Маргарита Соляник, Ліана Жданова) та дисертаційних праць, присвячених саме альту (праця Е. Купріяненко присвячена ролі альта у політембровому камерно-інструментальному ансамблі в творчості австро-німецьких композиторів, 2005; Г. Косенко «Темброва семантика альта у творчості харківських композиторів 1960 – 2000-х років», 2018) та інші. На тлі наукових досягнень представників Київської та Львівської шкіл харківська вирізняється своїми персоналіями та репертуаром.

Іншими словами, в наш час відбувається наукова **концептуалізація альта** як самодостатнього мистецького артефакту, що має власну історію, поетику, жанрово-стильові концепції, включається в різні герменевтичні дискурси завдяки високій музикантській затребуваності як інструмента, так і його носіїв в різних країнах (цікава закономірність: виконавці на альті впродовж історичної еволюції впливали на композиторську творчість для цього різновиду струнно-смичкової групи оркестру).

Задум творчого мистецького проєкту М.М.Удовиченка охопив твори різних жанрів та стилів. Це дозволило скласти повну картину процесу розвитку альта як концертного інструменту та власне процесу формування його амплуа. Вибір музичного матеріалу обумовив наукову проблематику, цілком відповідну парадигмі репертуарних пріоритетів та зацікавлень автора. Особистісна структура мислення автора творчого проєкту як *виконавця-інтерпретатора конгруентна* наявному образу інструмента, який має особливий тембровий вимір (резонанс), свою «портретну характерність» в інтер'єрі сталого репертуару для альта в класі Майстра¹.

Рівень виконання творчого мистецького проєкту. В творчій складовій творчого мистецького проєкту М.М.Удовиченком обрано матеріал для трьох концертів, кожний з яких презентує свій внутрішній задум: перший концерт присвячено альтовій творчості М. Бруха (в камерному та концертному складових). Слід зауважити, що саме М.М.Удовиченко був одним з перших виконавців «8 п'єс для альта, скрипки і фортепіано» М. Бруха та активно пропагував їх серед колег та студентів. Концерт, зіграний з філармонічним концертом, викликав зацікавленість як проєктом, так й творчою постаттю німецького музиканта. Романтичне амплуа альта, різноманітно представлене у творчості композитора, відтворено виконавцем на високому рівні.

¹ алюзія на повість «Альтист Данилов», популярну в радянські часи «застою», в якій музикант-альтист є символом духовної свободи особистості, існування вільної від державних лещат людської спільноти.

Другий концерт проєкту носить назву «Соло-дует-тріо-квартет. Альт на концертній сцені». Підібраний матеріал презентував альт у незвичних для українського слухача статусах – учасника ансамблів для 3-х, 4-х альтів. Твори А. Ролла, Й. Боуена, Д. Поппера нечасто звучать на концертній сцені, в Україні ж були виконані вперше. Втім вони презентують альт як глибокий інструмент, іноді – з трагедійною семантикою, інструмент, здатний охопити будь-які грані концертного амплуа, інструмент, який органічно звучить як у соло (Сюїти Й. С. Баха), так й в ансамблях.

Третій концерт творчого мистецького проєкту охопив твори німецьких та українських композиторів для альта. Важливо, що виконавець підійшов до програми творчо (зокрема, створив власну каденцію для Романсу Ф. Якименка). Слід зауважити, що М.М.Удовиченко був першим виконавцем декількох творів, написаних для альта харківськими композиторами, що характеризує його як професійного виконавця, відкритого до опанування нових технік, образів, стилів.

Аналіз положень наукового обґрунтування творчого мистецького проєкту. В межах наукового обґрунтування М.М.Удовиченком виконано та проаналізовано більше 20 оригінальних творів для альта у складі ансамблів, дуетів, п'єс для гри соло. Завдяки цьому уможливилась спроба оприлюднення авторської концепції, яка присвячена альту як образу музичного світу зі своїми концертними амплуа та семантичним ареалом й навіть науковим «ландшафтом» (концептосферою, породженою жанрово-стильовими моделями розвитку цього виду інструментального музикування: від раннього класицизму до постмодернізму, від Й.С.Баха до Є. Станковича, від сюїти-соло до інструментального концерту з симфонічним оркестром).

Окремо вкажемо на український контекст змісту праці. Без коментарів (цитую): «завдяки відомим творчим тандемам (М. Таненбаум – Д. Клебанов, С. Кочарян – В. Бібік, А. Вийтович – Є. Станкович (додамо також Емма Купріяненко – Сергій Турнеєв) з'явилися видатні твори для альта – концерти, характерні концертні п'єси, навіть квартети, в яких партії альта приділено

велику увагу, а його семантичні ампла є важливою складовою композиторських концепцій».

Автор робить переконливий висновок, що пропонується творчий мистецький проект «презентує процес формування концертних ампла інструменту як *живий та відкритий до подальшого розвитку*».

Науковий текст є відбитком типу мислення його автора (в позитивному сенсі), тобто вирізняється живою інтонацією, позбавлений абстрактно-сухих інтенцій, добре читається, провокує до питань та дискусії. Серед проблемних «точок дотику» до глибини розуміння ролі альтя в розвитку світової музики, можна назвати пункти спецкурсу, який розроблено М.М.Удовиченком:

- «Місце і роль барокових творів у сучасному альтовому концертному виконавстві».
- Значення творчості В.А.Моцарта у зміні трактування сольних можливостей альтя.
- «Трактування сольних можливостей альтя: від Моцарта до Шнітке»;
- «Провідні сучасні виконавці на альті. Зміна підходу до підготовки сучасних альтистів, зміна виконавського стилю» та інші.

Оцінюючи наукове обґрунтування як авторську концепцію М. М. Удовиченка, слід підкреслити його обізнаність в своїй виконавській сфері, причому в єдності основних функцій, або ампла (за термінологією автора): ансамблевому, оркестровому та сольному музикуванні, а також *креативний підхід*, про що свідчать нові (маловідомі) твори для альтя та їх автори, віднайдені та залучені до концертних програм творчого мистецького проєкту. Введено в науковий та мистецький обіг дует А. Ролла, тріо-реквієм Д. Поппера, квартет-фантазія Й. Боуена, 8 п'єс для альтя скрипки та фортепіано і Концерт для альтя скрипки та симфонічного оркестру М. Бруха. Романс Ф. Акименка прозвучав із каденцією автора проєкту.

Ясна річ, що ми маємо справу з самовираженням яскравої особистості професійного музиканта-альтиста, який підготував «синтетичний продукт» з

власного виконавського творчого досвіду. Тому можна неприскіпливо ставитися до теоретично-термінологічного музикознавчих теорій, певних моментів неузгодженості з напрацьованими й інтерпретологічними моделями та підходами (наприклад, амплуа для певного кола музикознавців семантичне поняття, а не функція в системі музикування).

Головне інше – наявність оригінального матеріалу з приводу якого альтист-виконавець **МИСЛИТЬ** та **ІНТЕРПРЕТУЄ**. І це має величезне практичне і наукове значення для всієї спільноти музикантів та науки про музику в цілому, надихає на наукові рефлексії й нові творчі проекти.

Публікації та теми виступів на конференціях, майстер-класах, концерт-лекції відповідають тематиці творчого мистецького проекту.

Структура наукового обґрунтування є логічною та вивіреною, текст наукового обґрунтування є самостійним, не містить академічного плагіату.

Резюмуємо основні положення, які мають підтвердити актуальність теми, практичну та наукову значущість виконаного творчого проекту як першого досвіду виявити розвиток художніх й технічних можливостей альтя як концертного інструменту в творчості композиторів різних епох, стилів та у різних жанрах та презентувати альт в його якомога більш різноманітних концертних амплуа. Тому не випадково автор звертається за історичним принципом спочатку до генези, послідовно висвітлює етапи еволюції альтового виконавства в Західній Європі та на теренах СРСР.

Окрема позиція стосується ролі альтя в творчості українських митців і спеціальний акцент робиться на музиці харківських композиторів.

І, нарешті, М.М.Удовиченко здійснює модуляцію від загальних установок про концертні амплуа до конкретних стильових втілень амплуа альтя в творчості конкретного митця, що призводить ще до одного важливого рівня аналізу альтового музикування – *жанрово-стилістичних і мовно-комунікативних особливостей звучання альтя як голосу Всесвіту, як образу людини* зі своїм способом портретування образу Автора, героя (ліричної або драматичної музики).

В цілому мета та завдання наукового обґрунтування творчого мистецького проєкту М.М.Удовиченка виконані. Висновки відповідають змісту та алгоритму розгортання авторської думки, досягаючи необхідного рівня узагальнення та системності викладу.

Вважаємо, що на підставі вищезазначеного подані на рецензію творчий мистецький проєкт та кваліфікаційна наукова праця (наукове обґрунтування) М.М.Удовиченка «Концертні ампула альта в творчості композиторів XVIII–XXI століть», вповні обґрунтовує практичну складову мистецького проєкту (творча мистецька складова) та містить самостійні оригінальні результати дослідження (наукова складова), що в цілому відповідають критеріям і вимогам підготовки докторів мистецтва. Відповідно автор Удовиченко Микола Миколайович заслуговує на присвоєння ступеня доктора мистецтва за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво».

Доктор мистецтвознавства,
завідувач кафедри інтерпретології
та аналізу музики
ХНУМ імені І. П. Котляревського,

професор

Л.В.ШАПОВАЛОВА

Кандидат мистецтвознавства,
доцент, доцент кафедри
камерного ансамблю та струнного квартету

ХНУМ імені І. П. Котляревського

Е.Б.КУПРІЯНЕНКО

